YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2026-yil 5-son

VOLUME 6 / ISSUE 5 / 2026

DOI: https://dx.doi.org/10.51788/tsul.jurisprudence.65

ISSN: 2181-1938

DOI: https://dx.doi.org/10.51788/tsul.jurisprudence

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

"Yurisprudensiya" – "Юриспруденция" – "Jurisprudence" huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O'zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 1140-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatidan o'tkazilgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro'yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko'paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo'yicha mas'ul:
O. Choriyev

Muharrirlar:
E. Mustafayev, Y. Yarmolik, M. Sharifova, X. Yuldasheva, F. Usmonova, K. Abduvaliyeva

Musahhih:
M. Tursunov

Texnik muharrir:
U. Sapayev

Dizayner:
D. Rajapov

Tahririyat manzili:
100047. Toshkent shahri, Sayilgoh ko'chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Vebsayt: jurisprudence.tsul.uz
E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387

Tasdiqnoma
№ 174625, 29.11.2023.

Jurnal 2026-yil 21-oktabrda bosmaxonaga topshirildi.
Qog'oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog'i: 11,6.
Adadi: 100. Buyurtma: № 110.

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri, Sayilgoh ko'chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

TAHRIR HAY'ATI

BOSH MUHARRIR

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI

J. Allayorov – Toshkent davlat yuridik universiteti Huquqiy tadqiqotlar oliy maktabi direktori, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, dotsent

MAS'UL MUHARRIR

N. Ramazonov – Toshkent davlat yuridik universiteti O'zbek tili va adabiyoti sho'basi mudiri, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI

J. Blum – Amerika Qo'shma Shtatlarining Boston kolleji Huquq maktabi professori, huquq doktori (AQSH)

M. Vishovatiy – Polshaning Gdansk universiteti professori (Polsha)

M. Hayat – Muhammadiyah Malang universiteti o'qituvchisi (Indoneziya)

A. Xashimxonov – Toshkent davlat yuridik universiteti Yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha birinchi prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

A. Yakubov – Origin Uzbekistan ijrochi direktori, yuridik fanlar doktori, dotsent

M. Axmedshayeva – Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat va huquq nazariyasi sho'basi professori, yuridik fanlar doktori

X. Xayitov – O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi deputati, yuridik fanlar doktori, professor

E. Egamberdiyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Huquqni sohalararo o'rganish fakulteti Tadqiqot markazi rahbari, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Sh. Ismoilov – Toshkent davlat yuridik universiteti Mehnat huquqi sho'basi mudiri, yuridik fanlar doktori, dotsent

G. Uzakova – Toshkent davlat yuridik universiteti Ekologiya huquqi sho'basi mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

G. Yo'ldasheva – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro huquq va inson huquqlari sho'basi professori, yuridik fanlar doktori

A. Yo'ldoshev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ommaviy huquq fakulteti Tadqiqot markazi yetakchi ilmiy xodimi, yuridik fanlar doktori, dotsent

R. Altiyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoiy odil sudlov fakulteti dekani, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, professor v.b.

M. Kurbanov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho'basi professori v.b., yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

S. Oripov – Toshkent davlat agrar universiteti Huquqshunoslik kafedrasi dotsenti, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

F. Hamdamova – Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti Xalqaro huquq va ommaviy huquq fanlari kafedrasi dotsenti v.b., yuridik fanlar doktori

D. So'fiyeva – Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat va huquq nazariyasi sho'basi katta o'qituvchisi, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

Правовой научно-практический журнал «Юриспруденция» – «Yurisprudensiya» – «Jurisprudence» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 1140.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Академии наук Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:
О. Чориев

Редакторы:
Э. Мустафаев, Е. Ярмолик,
М. Шарифова, Х. Юлдашева,
Ф. Усмонова, К. Абдувалиева

Корректор:
М. Турсунов

Технический редактор:
У. Сапаев

Дизайнер:
Д. Ражапов

Адрес редакции:
100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: jurisprudence.tsul.uz
E-mail: lawjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1387.

Свидетельство
от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
21.10.2026.
Формат бумаги: А4.
Усл. п. л. 11,6. Тираж: 100 экз.
Номер заказа: 110.

Отпечатано в типографии
Ташкентского государственного
юридического университета.
100047, г. Ташкент,
ул. Сайилгох, 37.

© Ташкентский государственный юридический университет

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

З. Эсанова – проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Ж. Аллаёров – директор Высшей школы правовых исследований Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам, доцент

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Н. Рамазонов – заведующий сектором узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по филологическим наукам, доцент

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Дж. Блум – профессор юридической школы Бостонского колледжа (Бостон, США), доктор юридических наук

М. Вишоватый – профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

М. Хаят – преподаватель Университета Мухаммадия Маланг (Индонезия)

А. Хашимхонов – первый проректор по делам молодёжи и духовно-просветительской работе Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

А. Якубов – исполнительный директор Origin Uzbekistan, доктор юридических наук, доцент

М. Ахмедшаева – профессор сектора теории государства и права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Х. Хайитов – депутат Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

Э. Эгамбердиев – руководитель Исследовательского центра факультета междисциплинарного изучения права Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам, доцент

Ш. Исмоилов – заведующий сектором трудового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, доцент

Г. Узакова – заведующая сектором экологического права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

Г. Юлдашева – профессор сектора международного права и прав человека Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

А. Юлдошев – ведущий научный сотрудник Исследовательского центра факультета публичного права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, доцент

Р. Алтиев – декан факультета уголовного правосудия Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам, и. о. профессора

М. Курбанов – и. о. профессора сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

С. Орипов – доцент кафедры права Ташкентского государственного аграрного университета, доктор философии по юридическим наукам

Ф. Хамдамова – и. о. доцента кафедры международного и публичного права Университета мировой экономики и дипломатии, доктор юридических наук

Д. Суфиева – старший преподаватель сектора теории государства и права Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

FOUNDER: TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW

"Yurisprudensiya" – "Юриспруденция" – "Jurisprudence" legal scientific and practical journal was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020 with certificate No. 1140.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission at the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of journal materials are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:
O. Choriev

Editors:
E. Mustafaev, E. Yarmolik, M. Sharifova, Kh. Yuldasheva, F. Usmonova, K. Abduvalieva

Proofreader:
M. Tursunov

Technical editor:
U. Sapaev

Designer:
D. Rajapov

Editorial office address:
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: jurisprudence.tsul.uz
E-mail: lawjournal@tsul.uz

Subscription index: 1387.

Certificate
№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 21.10.2026.
Paper size: A4. Cond.p.f: 11,6.
Units: 100. Order: № 110.

Published in the Printing house of Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF

Z. Esanova – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

J. Allayorov – Director of the Graduate School of Legal Research of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

EXECUTIVE EDITOR

N. Ramazonov – Head of the Department of Uzbek Language and Literature of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

J. Blum – Professor of Law School of Boston College, Doctor of Law (Boston, USA)

M. Vishovatiy – Professor of the University of Gdańsk (Gdansk, Poland)

M. Hayat – Lecturer of the University of Muhammadiyah Malang (Indonesia)

A. Khashimhonov – First Deputy Rector for Youth Affairs and Spiritual and Educational Affairs of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

A. Yakubov – Executive Director of Origin Uzbekistan, Doctor of Law, Associate Professor

M. Akhmedshaeva – Professor of the Department of Theory of State and Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

Kh. Khayitov – Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

E. Egamberdiev – Head of the Research Center of the Faculty of Interdisciplinary Studies of Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

Sh. Ismoilov – Head of the Department of Labor Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Associate Professor

G. Uzakova – Head of the Department of Environmental Law of the Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

G. Yuldasheva – Professor of the Department of International Law and Human Rights of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

A. Yuldoshev – Leading Research Fellow of the Research Center of the Faculty of Public Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Associate Professor

R. Altiev – Dean of the Faculty of Criminal Justice of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Acting Professor

M. Kurbanov – Acting Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

S. Oripov – Associate Professor of the Department of Law of Tashkent State Agrarian University, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

F. Hamdamova – Acting Associate Professor of the Department of International Law and Public Law of the University of World Economy and Diplomacy, Doctor of Law

D. Sufieva – Senior Lecturer of the Department of Theory of State and Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

MUNDARIJA

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

11 **RAXMANOV AKMAL ERGASHEVICH**
Insonning asosiy huquq va erkinliklarini ta'minlashda davlatning konstitutsiyaviy-huquqiy majburiyatlari: mazmuni, turlari va amalga oshirish mezonlari
22 **ABDURAYIMOV MUHAMMAD SUVANQUL O'G'LI**
Advokatlik faoliyatini raqamlashtirish va advokatlik sirini saqlash kafolatlari
30 **ALLAMBAYEV JAVLONBEK RUSTAMOVICH**
Bojxona organlarida ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi ishlarni yuritish tizimini takomillashtirish
38 **ASLONOVA NAFISA OLIMOVNA**
Tadbirkorlik subyektlarining halolligi prezumpsiyasi iqtisodiy huquqlarni sudda himoya qilishning protsessual kafolati sifatida

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

52 **TURDIALIYEV MUHAMMAD ALI PO'LATJON O'G'LI**
Sun'iy intellekt texnologiyalarining joriy etilishi munosabati bilan O'zbekiston Respublikasi bojxona qonunchiligini takomillashtirish istiqbollari
63 **KARIMOVA MADINA MIRZADJANOVNA, KAYUMOVA ASALYA SULTONMURODOVNA**
Venchur investitsiyalar hamda to'g'ridan to'g'ri investitsiyalar (private equity): huquqiy tartibot va shartnomaviy konstruksiyalardagi farqlar
74 **ABDUSAMATOV NURULLO QOBILJON O'G'LI**
Raqamli mulk fuqarolik huquqi obyekti sifatida

12.00.07 – SUD HOKIMIYATI. PROKUROR NAZORATI. HUQUQNI MUHOFAZA QILISH FAOLIYATINI TASHKIL ETISH. ADVOKATURA

82 **SOBITOVA UMIDAXON MUROD QIZI**
Sog'liqni saqlash sohasida korrupsiyaning oldini olishda prokuratura organlarining o'rni

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

92 **UTAYEV XUSNIDDIN XURRAMOVICH**
Raqamli muhitda mulkiy tajovuzlarni farqlashning jinoyat huquqiga oid mezonlari
101 **ABBOSOV MIRSULTON MIRSHAROF O'G'LI**
Sun'iy intellekt ishtirokida sodir etiladigan ayrim qilmishlarning obyektiv belgilari namoyon bo'lishi
110 **NEMATILLOYEV BAXROM VAXOBOVICH**
O'zbekiston jinoyat qonunchiligida "kiberjinoyat" tushunchasini takomillashtirishning nazariy-huquqiy asoslari

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD EKSPERTIZASI

116 **XALILOV AKRAM UTAMURODOVICH**
Sud ekspertizasi institutining huquq tizimidagi o‘rni va sohaviy qonunchilikdagi kolliziyalarni bartaraf etish masalalari
123 **NOSIROV AMIRXON BAHODIR O‘G‘LI**
Axborot texnologiyalaridan foydalanib sodir etilgan firibgarlik jinoyatida isbotlash predmetining kriminalistik jihatlari

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

130 **YUNUSOV XAYDARALI MURATOVICH**
Xalqaro organlarga murojaat qilish huquqini ta’minlashning mintaqaviy mexanizmlari va tartib-taomillari
143 **MUSAYEV DJAMALIDDIN KAMALOVICH**
Giyohvandlik vositalarining noqonuniy muomalasiga qarshi kurashish: xalqaro-huquqiy hamkorlikni rivojlantirish tendensiyalari
154 **UMAROV RUSTAM ZULFUKAROVICH**
“Markaziy Osiyo – Xitoy” formati xalqaro-huquqiy tartibga solinishi: evolyutsiyasi, shartnomaviy-huquqiy bazasi va hamkorlikning institutsional mexanizmlari
166 **SAYFULLAYEVA MAHBUBA AZIM QIZI**
Xalqaro moliya markazlarida ingliz huquqini joriy etish va qo‘llash modellari: qiyosiy-huquqiy tahlil
174 **XUDAYBERGANOVA NIGINA TO‘LQIN QIZI**
Maxsus missiyalar institutining tarixiy rivojlanishi

HUQUQNI SOHALARARO TADQIQ ETISH

185 **XADJAYEVA SAODAT ANVAROVNA**
Yangi avlod ilmiy kadrlarini tayyorlashda zamonaviy huquqiy va institutsional mexanizmlar

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО. ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

11 **РАХМАНОВ АКМАЛ ЭРГАШЕВИЧ**
Конституционно-правовые обязанности государства по обеспечению основных прав и свобод человека: содержание, виды и критерии реализации

22 **АБДУРАЙИМОВ МУХАММАД СУВАНКУЛ УГЛИ**
Цифровизация адвокатской деятельности и гарантии сохранения адвокатской тайны

30 **АЛЛАМБАЕВ ЖАВЛОНБЕК РУСТАМОВИЧ**
Совершенствование системы производства по делам об административных правонарушениях в таможенных органах

38 **АСЛОНОВА НАФИСА ОЛИМОВНА**
Презумпция добросовестности субъектов предпринимательства как процессуальная гарантия судебной защиты экономических прав

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО. СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

52 **ТУРДИАЛИЕВ МУХАММАД АЛИ ПУЛАТЖОН УГЛИ**
Перспективы совершенствования таможенного законодательства Республики Узбекистан в связи с внедрением технологий искусственного интеллекта

63 **КАРИМОВА МАДИНА МИРЗАДЖАНОВНА, КАЮМОВА АСАЛЯ СУЛТОНМУРОДОВНА**
Венчурные и прямые инвестиции (private equity): сравнительный анализ правового регулирования и договорных конструкций

74 **АБДУСАМАТОВ НУРУЛЛО КОБИЛЖОН УГЛИ**
Цифровое имущество как объект гражданских прав

12.00.07 – СУДЕБНАЯ ВЛАСТЬ. ПРОКУРОРСКИЙ НАДЗОР. ОРГАНИЗАЦИЯ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. АДВОКАТУРА

82 **СОБИТОВА УМИДАХОН МУРОД КИЗИ**
Роль прокуратуры в предупреждении коррупции в сфере здравоохранения

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

92 **УТАЕВ ХУСНИДДИН ХУРРАМОВИЧ**
Уголовно-правовые критерии разграничения имущественных посягательств в цифровой среде

101 **АББОСОВ МИРСУЛТОН МИРШАРОФ УГЛИ**
Проявление объективных признаков отдельных деяний, совершаемых с участием искусственного интеллекта

110 **НЕМАТИЛЛОЕВ БАХРОМ ВАХОБОВИЧ**
Теоретико-правовые основы совершенствования понятия «киберпреступление» в уголовном законодательстве Узбекистана

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

116 **ХАЛИЛОВ АКРАМ УТАМУРОДОВИЧ**
Место института судебной экспертизы в системе права и вопросы устранения коллизий в отраслевом законодательстве
123 **НОСИРОВ АМИРХОН БАХОДИР УГЛИ**
Криминалистические аспекты предмета доказывания по делам о мошенничестве, совершённом с использованием информационных технологий

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

130 **ЮНУСОВ ХАЙДАРАЛИ МУРАТОВИЧ**
Региональные механизмы и процедуры обеспечения права на обращение в международные органы
143 **МУСАЕВ ДЖАМАЛИДДИН КАМАЛОВИЧ**
Борьба с незаконным оборотом наркотических средств: тенденции развития международно-правового сотрудничества
154 **УМАРОВ РУСТАМ ЗУЛЬФУКАРОВИЧ**
Международно-правовое регулирование формата «Центральная Азия – Китай»: эволюция, договорно-правовая база и институциональные механизмы сотрудничества
166 **САЙФУЛЛАЕВА МАХБУБА АЗИМ КИЗИ**
Модели внедрения и применения английского права в международных финансовых центрах: сравнительно-правовой анализ
174 **ХУДАЙБЕРГАНОВА НИГИНА ТУЛКИН КИЗИ**
Историческое развитие института специальных миссий

МЕЖОТРАСЛЕВОЕ ИЗУЧЕНИЕ ПРАВА

185 **ХАДЖАЕВА САОДАТ АНВАРОВНА**
Современные правовые и институциональные механизмы подготовки научных кадров нового поколения

CONTENTS

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

11 **RAKHMANOV AKMAL ERGASHEVICH**
Constitutional-legal obligations of the state in ensuring fundamental human rights and freedoms: content, types, and criteria for implementation
22 **ABDURAYIMOV MUKHAMMAD SUVANKUL UGLI**
Digitalization of advocacy activities and guarantees for maintaining advocacy confidentiality
30 **ALLAMBAEV JAVLONBEK RUSTAMOVICH**
Improving the system of administrative offense proceedings in customs authorities
38 **ASLONOVA NAFISA OLIMOVNA**
The presumption of good faith of business entities as a procedural guarantee for the judicial protection of economic rights

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

52 **TURDIALIEV MUHAMMAD ALI PULATJON UGLI**
Prospects for improving the customs legislation of the Republic of Uzbekistan in connection with the introduction of artificial intelligence technologies
63 **KARIMOVA MADINA MIRZADJANOVNA, KAYUMOVA ASALYA SULTONMURODOVNA**
Venture capital investments vs private equity: differences in legal regulation and contractual structures
74 **ABDUSAMATOV NURULLO KOBILJON UGLI**
Digital property as an object of civil rights

12.00.07 – JUDICIAL BRANCH. PROSECUTOR'S CONTROL. ORGANIZATION OF LAW ENFORCEMENT. ADVOCACY

82 **SOBITOVA UMIDAKHON MUROD KIZI**
The role of the prosecutor's office in preventing corruption in the healthcare sector

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

92 **UTAEV KHUSNIDDIN KHURRAMOVICH**
Criminal law criteria for differentiating property offences in the digital environment
101 **ABBOSOV MIRSULTON MIRSHAROF UGLI**
Manifestation of the objective elements of certain acts committed with the participation of artificial intelligence
110 **NEMATILLOEV BAKHROM VAXOBOVICH**
Theoretical and legal foundations for refining the concept of "cybercrime" in the criminal legislation of Uzbekistan

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

116 **KHALILOV AKRAM UTAMURODOVICH**
The place of the institute of forensic examination in the legal system and issues of eliminating collisions in sectoral legislation
123 **NOSIROV AMIRKHON BAHODIR UGLI**
Forensic aspects of the subject of proof in fraud crimes committed using information technologies

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

130 **YUNUSOV KHAYDARALI MURATOVICH**
Regional mechanisms and procedures for ensuring the right to apply to international bodies
143 **MUSAEV DJAMALIDDIN KAMALOVICH**
Combating illicit drug trafficking: trends in the development of international legal cooperation
154 **UMAROV RUSTAM ZULFUKAROVICH**
International legal regulation of the “Central Asia–China” format: evolution, treaty framework, and institutional mechanisms of cooperation
166 **SAYFULLAEVA MAHBUBA AZIM KIZI**
Models for the introduction and application of english law in international financial centres: a comparative legal analysis
174 **KHUDAYBERGANOVA NIGINA TULQIN KIZI**
Historical development of the institution of special missions

INTERDISCIPLINARY STUDY OF LAW

185 **KHADJAEVA SAODAT ANVAROVNA**
Modern legal and institutional mechanisms for training a new generation of researchers

Kelib tushgan / Получено / Received: 14.09.2026
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 08.10.2026
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 21.10.2026

DOI: https://dx.doi.org/10.51788/tsul.jurisprudence.65001
UDC: 342.7(045)(575.1)

INSONNING ASOSIY HUQUQ VA ERKINLIKLARINI TA'MINLASHDA DAVLATNING KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY MAJBURIYATLARI: MAZMUNI, TURLARI VA AMALGA OSHIRISH MEZONLARI

Raxmanov Akmal Ergashevich,
O'zbekiston Respublikasi
Konstitutsiyaviy sudi sudyasi,
yuridik fanlar nomzodi
ORCID: https://orcid.org/0009-0001-5960-8382
e-mail: doktorant.konstsud@gmail.com

Annotatsiya. *Maqolada insonning asosiy huquq va erkinliklarini ta'minlashda davlatning majburiyatlari mustaqil konstitutsiyaviy-huquqiy kategoriya sifatida tadqiq etiladi. Konstitutsiyaviy huquq bilan davlat majburiyati o'rtasidagi korrelyativ va funksional bog'liqlik, negativ va pozitiv majburiyatlar nisbati, inson huquqlari doktrinasida shakllangan "respect-protect-fulfil" modeli hamda uning metodologik ahamiyati tahlil qilinadi. Mazkur modelning mazmun-mohiyatidan kelib chiqib, davlatning inson huquqlarini ta'minlashga doir majburiyatlarini tegmaslik, muhofaza qilish va profilaktika, normativ-institutsional, protsessual hamda himoya-tiklash majburiyatlariga ajratish taklif etiladi. Davlatning konstitutsiyaviy majburiyatlarini baholashda esa qonuniylik, majburiyat subyektining aniqligi, qat'iy muddat, yaroqlilik, yetarlilik, oqilonalik, mutanosiblik, samaradorlik hamda shaxs uchun real huquqiy natijaga erishish mezonlaridan foydalanish asoslanadi. Yangi tahrirdagi Konstitutsiya negizida inson huquqlarini ta'minlash davlat organlari faoliyati mazmun va chegaralarini belgilovchi konstitutsiyaviy majburiyatlar tizimi ekani ochib beriladi.*

Kalit so'zlar: *inson huquqlari, konstitutsiyaviy huquq, davlat majburiyati, konstitutsiyaviy majburiyat, pozitiv majburiyat, negativ majburiyat, inson huquqlarini ta'minlash, "respect-protect-fulfil" modeli*

КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ОБЯЗАННОСТИ ГОСУДАРСТВА ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ ОСНОВНЫХ ПРАВ И СВОБОД ЧЕЛОВЕКА: СОДЕРЖАНИЕ, ВИДЫ И КРИТЕРИИ РЕАЛИЗАЦИИ

Рахманов Акмал Эргашевич,
кандидат юридических наук,
судья Конституционного суда
Республики Узбекистан

Аннотация. *В статье обязанности государства по обеспечению основных прав и свобод человека исследуются в качестве самостоятельной конституционно-правовой категории. Анализируются коррелятивная и функциональная взаимосвязь между конституционным правом и обязанностью государства, соотношение негативных и позитивных обязанностей, сложившаяся в доктрине прав человека модель обязанностей государства по уважению,*

защите и осуществлению его прав (respect-protect-fulfil) и её методологическое значение. С учётом особенностей данной модели предложено подразделять обязанности государства на обязанности по воздержанию от определённых действий, охранительно-профилактические, нормативно-институциональные, процессуальные и защитно-восстановительные. Обосновано использование при оценке конституционных обязанностей государства таких критериев, как законность, определённость обязанного субъекта, чётко установленные сроки, пригодность, достаточность, разумность, соразмерность, эффективность и реальный правовой результат для личности. На основе Конституции в новой редакции показано, что обеспечение прав человека представляет собой систему конституционных обязанностей, определяющих содержание и пределы деятельности государственных органов.

Ключевые слова: *права человека, конституционное право, обязанность государства, конституционная обязанность, позитивная обязанность, негативная обязанность, обеспечение прав человека, модель respect-protect-fulfil*

CONSTITUTIONAL-LEGAL OBLIGATIONS OF THE STATE IN ENSURING FUNDAMENTAL HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS: CONTENT, TYPES, AND CRITERIA FOR IMPLEMENTATION

Rakhmanov Akmal Ergashevich,
Judge of the Constitutional Court of the Republic of Uzbekistan,
Candidate of Legal Sciences

Abstract. *The article examines the obligations of the state in ensuring fundamental human rights and freedoms as an independent constitutional and legal category. It analyses the correlative and functional relationship between constitutional rights and state obligations, the relationship between negative and positive obligations, the "respect-protect-fulfil" model developed within human rights doctrine, and its methodological significance. Based on the elements of this model, the article proposes classifying state obligations into duties of restraint, protective and preventive obligations, normative and institutional obligations, procedural obligations, and protective and restorative obligations. It substantiates the use of such criteria as legality, clarity of the obligated subject, strict time limits, suitability, sufficiency, reasonableness, proportionality, effectiveness, and the achievement of a tangible legal outcome for the individual in assessing the constitutional obligations of the state. On the basis of the revised Constitution, the article demonstrates that ensuring human rights constitutes a system of constitutional obligations that determines the content and limits of the activities of state bodies.*

Keywords: *human rights, constitutional law, state obligation, constitutional obligation, positive obligation, negative obligation, protection of human rights, "respect-protect-fulfil" model*

Kirish

Inson huquq va erkinliklarini zamonaviy konstitutsionalizmning markaziy qadriyati sifatida e'tirof etish va ularni Konstitutsiya hamda qonunlarda mustahkamlashning o'zi yetarli emas. Ularning haqiqiy ahamiyati, eng avvalo, huquq egasining ushbu huquqlardan amalda foydalana olishi, ularga nisbatan g'ayriqonuniy aralashuvlarning oldi olinishi hamda buzilgan huquqlarning samarali tiklanishi ta'minlanishida namoyon bo'ladi. Shu sababli inson huquqlari nazariyasida "shaxs qanday huquqqa ega?" degan savol bilan bir qatorda "mazkur huquqning real amal qilishi uchun davlat nima qilishga yoki nimadan tiyilishga majbur?" degan masala ham prinsipial ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism

Yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi davlat va shaxs o'rtasidagi ushbu huquqiy bog'liqlikni sifat jihatidan yangi darajaga ko'tardi. Konstitutsiyaning

20-moddasi insonning huquq va erkinliklari bevosita amal qilishini hamda qonunlar, davlat organlari hamda mansabdor shaxslari faoliyatining mohiyati va mazmunini belgilashini nazarda tutadi. 54-moddada insonning huquq va erkinliklarini ta'minlash davlatning oliy maqsadi sifatida mustahkamlangan. 55-modda esa sud orqali himoyalanish, buzilgan huquqlarni tiklash va davlat organlari yoki mansabdor shaxslarining qonunga xilof qarorlari, harakatlari yoki harakatsizligi tufayli yetkazilgan zararni qoplash kafolatlarini belgilaydi (Republic of Uzbekistan, 2023). Ushbu normalar tizimli talqin qilinganda inson huquqlari davlat faoliyatining tashqi cheklovigina emas, balki uning maqsadi, mazmuni va huquqiy sifatini belgilaydigan konstitutsiyaviy mezon sifatida namoyon bo'ladi.

Konstitutsiyaning mazkur yondashuvini amaliy mexanizmga aylantirish maqsadida 2023-yil 8-maydagi PF–67-son Farmon bilan yangi tahrirdagi Konstitutsiyani davlat organlari va tashkilotlari faoliyatida to'g'ridan to'g'ri va so'zsiz qo'llash, uni qo'llashni tegishli qonun hujjatlari mavjud emasligi yoki qonunchilik hali Konstitutsiyaga muvofiqlashtirilmaganligi vaji bilan rad etishga yo'l qo'ymaslik vazifalari belgilandi (President of the Republic of Uzbekistan, 2023). Bu holat davlat majburiyatlarini faqat sohadagi qonunchilikdan kelib chiqadigan vazifalar emas, balki Konstitutsiyaning bevosita yuridik ta'siri bilan bog'liq talablar sifatida ko'rish uchun normativ asos yaratadi.

Xalqaro huquqda ham inson huquqlari davlat zimmasiga muayyan majburiyatlar yuklaydigan yuridik kategoriya sifatida e'tirof etiladi. Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi Xalqaro pakt ishtirokchi davlatlar zimmasiga unda e'tirof etilgan huquqlarni hurmat qilish va ta'minlash majburiyatini yuklaydi (United Nations, 1966a). Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt esa davlatlardan mavjud resurslarining eng yuqori darajasidan foydalangan holda ushbu huquqlarni bosqichma-bosqich to'liq ro'yobga chiqarish choralarini ko'rishni talab qiladi (United Nations, 1966b). Inson huquqlari davlatdan nafaqat ushbu huquqlarni amalga oshirishga asossiz aralashmaslikni, balki zarur hollarda ularni ta'minlashga qaratilgan faol huquqiy va institutsional choralarni ko'rishni ham talab etadi. Milliy huquqshunoslikda ham inson huquqlarining davlat faoliyati bilan uzviy bog'liqligi tadqiq etilgan. A.X. Saidov inson huquqlarining milliy va xalqaro huquqdagi universal qadriyat sifatidagi mazmunini, ularni ta'minlashda davlat kafolatlarining ahamiyatini asoslaydi (Saidov, 2006). O.T. Husanov konstitutsiyaviy normalarning davlat va jamiyat munosabatlarida real amal qilishi zaruratiga e'tibor qaratadi (Husanov, 2024). M.B. Tillaboyeva esa davlat organlari va mansabdor shaxslarning mas'ulligini konstitutsiyaviy-huquqiy jihatdan tahlil qiladi (Tillaboyeva, 2024).

Konstitutsiyaviy majburiyat davlatdan muayyan harakatni amalga oshirish yoki undan tiyilishga oid yuridik talab, vakolat uni bajarish uchun berilgan huquqiy kompetensiyadir. Mas'uliyat ommaviy subyektning o'z vazifasi va natijasi uchun huquqiy bog'langanligini kengroq ifodalasa, yuridik javobgarlik majburiyat buzilganda qonunda belgilangan asoslar bo'yicha kelib chiqadigan maxsus huquqiy oqibatdir. Majburiyat javobgarlikdan avval mavjud bo'ladi.

Inson huquqi va davlat majburiyati o'rtasidagi korrelyativ bog'liqlikni nazariy jihatdan tushuntirishda G. Shyuning yondashuvi muhim ahamiyatga ega (Shue, 1996). U fundamental huquqlarni tahlil qilar ekan, huquqning mavjudligi uning amaliy mazmunini ta'minlashga qaratilgan majburiyatlar tizimini ham taqozo etishini ko'rsatadi va tiyilish, himoya qilish hamda yordam ko'rsatish bilan bog'liq vazifalarni farqlaydi. Ushbu yondashuv huquqni faqat davlat aralashuvidan xoli bo'lgan sohadagi erkinlik sifatida talqin qilishning cheklanganligini ko'rsatadi. Shaxsga huquq berish bir vaqtning o'zida mazkur

huquqning amaliy qiymatini yo‘qotadigan xavflarni bartaraf etish va undan foydalanish uchun zarur huquqiy sharoitlarni ta’minlash masalasini ham yuzaga keltiradi.

S. Fridman inson huquqlarini “negativ” va “pozitiv” huquqlarga qat’iy ajratishni yetarli emas, deb hisoblaydi (Fredman, 2008). Uning fikricha, fuqarolik va siyosiy huquqlar ham, ijtimoiy-iqtisodiy huquqlar ham davlat uchun bir vaqtning o‘zida tiyilish va ijobiy harakat qilish majburiyatlarini keltirib chiqarishi mumkin. Masalan, shaxsiy hayot daxlsizligi davlat organining asossiz aralashmasligini talab qiladi. Biroq shaxsiy ma’lumotlarni uchinchi shaxslarning g‘ayriqonuniy ta’siridan himoya qiladigan qonunchilik va institutsional mexanizmlarni yaratishni ham taqozo etishi mumkin. Shu bois huquqning pozitiv yoki negativ xususiyatini faqat davlatdan resurs talab qilinishi yoki qilinmasligi bilan belgilash metodologik jihatdan to‘liq emas.

D. Ksenos Yevropa inson huquqlari tizimi misolida davlat majburiyatlarining klassik “aralashmaslik” talabidan ancha keng ekanini ko‘rsatadi. Davlatning o‘zi huquqqa bevosita tajovuz qilmagan holda ham, muayyan vaziyatlarda, shaxsni uchinchi shaxslardan keladigan xavflardan muhofaza qilish, samarali huquqiy tartib-taomillarni tashkil etish yoki huquqdan foydalanish uchun zarur tashkiliy choralarni ko‘rish majburiyati yuzaga kelishi mumkin (Xenos, 2012). L. Lavrisen esa Yevropa inson huquqlari sudi amaliyotini tahlil qilib, negativ va pozitiv majburiyatlar o‘rtasidagi chegara har doim ham qat’iy emasligini ko‘rsatadi. Uningcha, bir huquqning samarali ta’minlanishi ba’zan davlatdan ham aralashmaslikni, ham huquqni muhofaza qiladigan norma, institut yoki protsedura yaratishni talab etadi (Lavrysen, 2016).

Shundan kelib chiqib, bizningcha, “negativ – pozitiv majburiyatlar” dixotomiyasi davlatning inson huquqlariga munosabatini dastlabki nazariy darajada tavsiflash uchun foydali, ammo milliy konstitutsiyaviy majburiyatlarning yuridik tabiati va ijro mexanizmini to‘liq ifodalamaydi. Chunki bir huquqning o‘zi bo‘yicha davlat zimmasida turli mazmundagi bir nechta majburiyat mavjud bo‘lishi mumkin: huquqqa asossiz aralashmaslik, uchinchi shaxslardan himoya qilish, institut va protsedura yaratish, ishni adolatli ko‘rib chiqish, buzilgan huquqni tiklash. Ularning har biri huquqning real amal qilishiga xizmat qilsa-da, yuridik asosi, subyekti, vaqt nuqtayi nazaridan yo‘nalishi va bajarilmasligining huquqiy oqibatlari bir xil emas.

Inson huquqlari sohasida davlat majburiyatlarini tushuntirish uchun *“respect-protect-fulfil”* modeli keng qo‘llaniladi. *Respect* davlatdan shaxsning huquqiy sohasiga asossiz aralashmaslik va mavjud huquqiy imkoniyatni hurmat qilishni, *protect* huquq egasini uchinchi shaxslar yoki boshqa real xavflardan muhofaza qilishni, *fulfil* esa huquqdan amaliy foydalanish uchun zarur qonunchilik, institutsional, tashkiliy va boshqa ijobiy choralarni ko‘rishni ifodalaydi. BMT Inson huquqlari bo‘yicha qo‘mitasining 31-son Umumiy sharhida davlatning pakt bo‘yicha majburiyatlari tegishli qonunchilik, sud, ma’muriy, ta’limiy va boshqa choralarni ko‘rishni ham qamrab olishi qayd etilgan (United Nations Human Rights Committee, 2004).

Biroq mazkur triadani milliy konstitutsiyaviy huquqqa to‘g‘ridan to‘g‘ri va mexanik ko‘chirish muayyan terminologik va metodologik muammolarni keltirib chiqaradi. Avvalo, *“fulfil”* atamasini o‘zbek yuridik tilida oddiy “ta’minlash” deb ifodalash unchalik to‘g‘ri emas. Chunki “ta’minlash” milliy konstitutsiyaviy-huquqiy kontekstda huquqni hurmat qilish, kafolatlash, muhofaza qilish, amalga oshirish uchun shart-sharoit yaratish va buzilgan huquqni himoya qilishni qamrab oluvchi kengroq kategoriya sifatida namoyon bo‘ladi. Shu sababli *“respect-protect-fulfil”* modeli doirasida fulfilni *“huquqni amalga oshirish uchun zarur faol choralarni ko‘rish”* mazmunida tushunish aniqroq bo‘ladi.

Ikkinchidan, *protect* va *fulfil* doirasida yuridik tabiati turlicha bo‘lgan vazifalar bir-

lashib ketadi. Huquqbuzarlik xavfining oldini olish, davlat institutini tashkil etish, shaxsni qaror qabul qilish jarayonida eshitish, sudga murojaat qilish imkoniyatini ta'minlash yoki g'ayriqonuniy qaror oqibatini bartaraf etish bir xil huquqiy funksiya emas. Shu bois "*respect-protect-fulfil*" modeli umumiy metodologik asos sifatida saqlanishi mumkin. Ammo milliy konstitutsiyaviy-huquqiy tahlil uchun uni yuridik jihatdan konkretlashtirish zarur.

Ushbu nuqtayi nazardan davlatning inson huquqlariga oid konstitutsiyaviy majburiyatlarini beshta funksional turga ajratish maqsadga muvofiq, deb hisoblaymiz. Bunday tasnif huquqning abstrakt "pozitiv" yoki "negativ" xususiyatidan emas, balki davlatdan talab etiladigan harakatning yuridik vazifasi va shaxs uchun kutilayotgan huquqiy natijasidan kelib chiqadi.

Birinchi turi bu – *tiyilish majburiyati*. U davlat va uning organlaridan shaxsning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklari sohasiga Konstitutsiya va qonunda nazarda tutilmagan, qonuniy maqsadga ega bo'lmagan yoki mutanosib bo'lmagan aralashuvdan tiyilishni talab qiladi. Bu klassik negativ majburiyatga eng yaqin shakldir. Biroq tiyilish majburiyati davlatning mutlaq passivligini anglatmaydi. Davlat organi huquqqa asossiz aralashmaslik bilan birga, o'z vakolatini qonuniy, aniq va inson huquqlari mazmuniga muvofiq tarzda amalga oshirishi shart. Konstitutsiyaning 20-moddasida huquqiy ta'sir choralari mutanosib bo'lishi va inson bilan davlat organlari o'rtasidagi munosabatlarda qonunchilikdagi ziddiyat hamda noaniqliklar inson foydasiga talqin qilinishi haqidagi qoidalar ushbu majburiyatning milliy konstitutsiyaviy mazmunini boyitadi (Republic of Uzbekistan, 2023).

Ikkinchi turi bu – *muhofaza-profilaktik majburiyat*. U davlatdan huquq buzilganidan keyin reaksiya bildirishnigina emas, yetarlicha aniq va oldindan ko'rish mumkin bo'lgan real xavflarning oldini olishga qaratilgan choralarni ham talab qiladi. Biroq mazkur majburiyat davlatni har qanday xavfdan shaxsni mutlaq himoya qiluvchi kafilga aylantirmaydi. Majburiyatning hajmi xavfning realligi, davlat organining u haqda bilgani yoki bilishi lozim bo'lgani, qonuniy vakolat va amaliy imkoniyat, shuningdek, kutilayotgan choraning mutanosibligi bilan belgilanishi lozim.

Yevropa inson huquqlari sudining "Usmon-Buyuk Britaniya" ishida davlatning hayotni muhofaza qilish bo'yicha pozitiv majburiyatini baholashda davlat organlari muayyan shaxs hayotiga nisbatan uchinchi shaxsning jinoiy harakatlaridan kelib chiqadigan real va bevosita xavfni bilgan yoki bilishi lozim bo'lgani hamda o'z vakolatlari doirasida oqilona choralarni ko'rmagani kabi mezonlar shakllangan (Osman v. the United Kingdom, 1998). Bu yondashuv profilaktik majburiyatni natijaning mutlaq kafolati emas, balki xavfga nisbatan huquqiy jihatdan asosli va oqilona chora ko'rish talabi sifatida tushunishga imkon beradi.

"Oneryıldız-Turkiya" ishi davlatning hayot uchun xavfli faoliyat sohasida tegishli normativ va ma'muriy tizimni yaratishi zarurligini yanada yaqqol ko'rsatdi (Öneryıldız v. Turkey 2004). Mazkur yondashuvdan kelib chiqib, muhofaza majburiyati faqat huquqni muhofaza qiluvchi organning konkret xatti-harakatidan iborat emas. U xavfni oldindan baholash, huquqiy tartibga solish, nazorat qilish va zarur axborotni berish kabi institutsional choralarni ham qamrab olishi mumkin.

Uchinchi turi bu – *normativ-institutsional majburiyat*. U inson huquqining amalga oshishi uchun zarur qonunchilik asosi, vakolatli organ, protsedura, infratuzilma va boshqa huquqiy-tashkiliy sharoitlarni shakllantirishni qamrab oladi. Ushbu majburiyat ijtimoiy-iqtisodiy huquqlarda ayniqsa yaqqol namoyon bo'lsa-da, faqat ularga xos emas. Odil sudlov huquqi mustaqil sud tizimi, protsessual qonunchilik va sud qarorlarini ijro etish mexanizmlarini, saylov huquqi saylov organlari va huquqiy protseduralarni, axbo-

rot olish huquqi esa ochiqlik va axborotdan foydalanish mexanizmlarini talab etadi.

V. Martzoku pozitiv majburiyatlar va resurslar o‘rtasidagi bog‘liqlikni tahlil qilib, ayrim huquqlarning amaliy ta’minlanishi davlatdan resurs taqsimoti va muayyan ijtimoiy dasturlarni ham talab qilishi mumkinligini ko‘rsatadi (Martzoukou, 2015). Biroq resurs talabining mavjudligi majburiyatning yuridik tabiatini avtomatik ravishda yo‘qotmaydi. Aksincha, u majburiyatning qaysi qismi darhol bajarilishi, qaysi qismi progressiv amalga oshirilishi va davlatdan qanday darajada oqilona choralar kutilishini aniqlash zaruratini keltirib chiqaradi.

BMTning Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar bo‘yicha qo‘mitasi sharhida paktdan kelib chiqadigan majburiyatlarda harakat majburiyatlari (obligations of conduct) va natija majburiyatlari (obligations of result) mavjudligini ko‘rsatib, huquqlarni bosqichma-bosqich amalga oshirish prinsipi davlatni barcha joriy majburiyatlardan ozod qilmasligini ta’kidlaydi (Committee on Economic, Social and Cultural Rights, 1990). Xususan, kamsitmaslik, huquqlarni amalga oshirishga yo‘naltirilgan aniq choralar ko‘rish va mavjud resurslardan samarali foydalanish kabi talablar davlatning darhol harakat qilish majburiyatini keltirib chiqarishi mumkin.

To‘rtinchi turi bu – *protsessual majburiyat*. Zamonaviy inson huquqlari doktrinasida moddiy huquqning samaradorligi ko‘p hollarda uning protsessual kafolatlari bilan uzviy bog‘liq. Shaxsni eshitish, muhim dalillarni tekshirish, qarorni asoslantirish, ishni oqilona muddatda ko‘rib chiqish, zarur axborotni taqdim etish, qaror ustidan shikoyat qilish va mustaqil sud nazoratini ta’minlash kabi talablar huquqning real amal qilishiga xizmat qiladi. Shu ma’noda protsessual majburiyat moddiy huquqdan ajralgan texnik tartib emas, balki uning amaliy ta’sirchanligini ta’minlaydigan konstitutsiyaviy kafolatdir.

A. Mubrey Yevropa konvensiyasi bo‘yicha pozitiv majburiyatlarning sud amaliyotidagi rivojini tahlil qilar ekan, ular samarali tergov o‘tkazish, shaxsni xususiy subyektlar tajovuzidan himoya qilish, adolatli sud muhokamasi va samarali huquqiy himoya vositalarini ta’minlash kabi turli protsessual shakllarda namoyon bo‘lishini ko‘rsatadi (Mowbray, 2004). “Eriy-Irlandiya” ishida Yevropa inson huquqlari sudi konvensiya kafolatlari “nazariy yoki xayoliy” emas, u “amaliy va samarali” bo‘lishi lozimligini ta’kidlab, muayyan sharoitlarda sudga samarali kirish imkoniyatini ta’minlash davlatdan ijobiy choralar ko‘rishni talab qilishi mumkinligini ko‘rsatdi (Airey v. Ireland, 1979). Bu yondashuv protsessual kafolatni inson huquqining real amal qilishiga xizmat qiladigan mustaqil davlat majburiyati sifatida tushunishni kuchaytiradi.

Beshinchi turi bu – *himoya-tiklovchi majburiyat*. U huquq buzilganidan keyin shaxsning huquqiy holatini imkon qadar tiklash, g‘ayriqonuniy oqibatni bartaraf etish, huquqni buzgan qarorni bekor qilish yoki o‘zgartirish, zarur hollarda zararni qoplash va takroriy buzilishning oldini olishga qaratilgan huquqiy choralarni qamrab oladi. Bu yerda huquqni tiklash bilan yuridik javobgarlikni farqlash muhim: tiklash huquq egasiga qaratilgan bo‘lsa, yuridik javobgarlik huquqbuzar subyektga qaratilgan va alohida moddiy hamda protsessual asoslarga tayanadi.

A.S. Mordoves inson huquqlarini ta’minlashning ijtimoiy-yuridik mexanizmini huquqni hurmat qilish, amalga oshirish uchun sharoit yaratish, muhofaza qilish va himoya qilishga qaratilgan o‘zaro bog‘liq vositalar tizimi sifatida tadqiq etgan (Mordovets, 1997). Y.N. Xazov esa konstitutsiyaviy kafolatlarni huquq va erkinliklarni amalga oshirish, muhofaza qilish va buzilgan huquqlarni tiklash uchun zarur huquqiy vositalar bilan bog‘laydi (Khazov, 2010). Ushbu qarashlar himoya-tiklovchi majburiyatni inson huquqlarini ta’minlash mexanizmining oxirgi, ammo mustaqil ahamiyatga ega bo‘lgan funksional bo‘g‘ini sifatida ko‘rishga asos beradi.

Taklif etilayotgan tasnif davlat majburiyatlarini huquqning formal "pozitiv" yoki "negativ" xususiyatiga ko‘ra emas, ularning funksional vazifasi va huquq egasi uchun kutilayotgan yuridik natijaga ko‘ra ajratadi. Tiyilish majburiyati g‘ayriqonuniy aralashuvni cheklaydi; muhofaza-profilaktik majburiyat xavfni oldindan bartaraf etishga; normativ-institutsional majburiyat huquqning amal qilish sharoitlarini yaratishga; protsessual majburiyat adolatli protseduraga; himoyatiklovchi majburiyat esa buzilgan huquqiy holatni tiklashga qaratilgan. Ular muayyan huquqni ta’minlashda bir vaqtning o‘zida amal qilishi mumkin.

Shu bilan birga, konstitutsiyaviy majburiyatning mavjudligini aniqlash davlatdan har qanday ijtimoiy ehtiyojni qondirishni talab qilish degani emas. Bizningcha, pozitiv davlat majburiyati haqida yuridik xulosaga kelishda kamida quyidagi holatlar mavjud bo‘lishi lozim: talab Konstitutsiyadagi muayyan huquq, prinsip yoki davlat vazifasi bilan bog‘lanishi; huquqqa real xavf yoki huquqiy ehtiyoj mavjud bo‘lishi; talab etilayotgan harakat vakolatli davlat subyektining kompetensiyasi doirasida bo‘lishi; majburiyatning asosiy mazmuni yetarli darajada huquqiy aniqlanishi; davlat tomonidan talab etilayotgan chora obyektiv jihatdan amalga oshirilishi mumkin bo‘lishi. Bu mezonlar konstitutsiyaviy nazoratni davlat siyosati o‘rniga qo‘yishdan saqlaydi va bir vaqtning o‘zida Konstitutsiyadan kelib chiqadigan aniq yuridik talablarni samarali himoya qilish imkonini beradi.

Konstitutsiyaviy majburiyat mavjudligi aniqlanganidan keyin ikkinchi masala uning lozim darajada bajarilganligini baholashdir. Majburiyatni bajarishni faqat "davlat biror chora ko‘rdimi?" degan savol bilan o‘lchash yetarli emas. Choraning huquqiy asosi, subyekti, vaqti, maqsadga erishishga yaroqliligi, yetarliligi, oqilonaligi va shaxs uchun keltirib chiqargan natijasi baholanishi lozim.

Birinchidan, qonuniylik mezoni davlat chorasining Konstitutsiya va qonunga asoslanganligini talab qiladi. Inson huquqini ta’minlash maqsadi davlat organiga qonunda nazarda tutilmagan vakolatni o‘z ixtiyori bilan yaratish huquqini bermaydi. Pozitiv majburiyat mavjud vakolatni inson huquqlari mazmuniga muvofiq va konstitutsiyaviy maqsadga yo‘naltirilgan holda amalga oshirish talabini kuchaytiradi, ammo vakolatlar taqsimotini inkor etmaydi.

Ikkinchidan, majbur subyektning aniqligi muhim. Konstitutsiyadagi umumiy "davlat ta’minlaydi" formulasi huquqni qo‘llash darajasida kim, qaysi vakolat asosida, qanday tartibda va qaysi muddatda harakat qilishi kerakligi bilan konkretlashtirilmasa, majburiyatning amaliy samaradorligi pasayadi. Inson huquqlarini ta’minlash sohasida "hamma mas’ul, demak, hech kim aniq majbur emas" degan institutsional noaniqlikka yo‘l qo‘ymaslik kerak.

Uchinchidan, qat’iy vaqt mezoni. Ayrim huquqlarda kechiktirilgan chora o‘z mohiyatiga ko‘ra samarasiz choraga aylanadi. Hayot va sog‘liqqa xavf, bola manfaatlari, shaxsiy erkinlik, sud himoyasi yoki ijtimoiy yordam bilan bog‘liq vaziyatlarda vaqt omili majburiyat mazmunining tarkibiy qismi bo‘lishi mumkin. Shu sababli davlat harakati formal ravishda amalga oshirilgan, ammo huquq uchun ahamiyatli muddat o‘tib ketgan bo‘lsa, uni lozim darajadagi ijro deb baholash har doim ham mumkin emas.

To‘rtinchidan, yaroqlilik va yetarlilik mezonlari farqlanishi lozim. Yaroqlilik tanlangan choraning qo‘yilgan konstitutsiyaviy maqsadga erishishga obyektiv jihatdan qodirligini anglatadi. Yetarlilik esa choraning huquqqa xavf, huquqning ahamiyati va kutilayotgan natijaga mos hajmda bo‘lishini talab qiladi. Davlat biror chora ko‘rganining o‘zi majburiyat bajarilganini anglatmaydi. Sababi, chora formal emas, huquqni real ta’minlashga qobil bo‘lishi kerak.

Beshinchidan, oqilonalik mezoni davlatning mavjud huquqiy va faktik imkoniyatlari, resurslari, muqobil choralar va qaror

qabul qilingan sharoitni hisobga olishni talab qiladi. Davlatdan mutlaq natija talab qilinishi mumkin bo‘lmagan hollarda oqilona va samarali choralar ko‘rilgani asosiy ahamiyat kasb etadi. Biroq resurs cheklanganligi davlatning mutlaq harakatsizligini oqlovchi universal vaj bo‘la olmaydi. Pozitiv majburiyat har doim katta byudjet xarajatini talab qilmaydi: murojaatni belgilangan muddatda ko‘rib chiqish, qarorni asoslantirish, kamsitishga yo‘l qo‘ymaslik yoki mavjud huquqiy himoya mexanizmini ishga tushirish ham davlatdan faol harakatni talab qiladi.

Janubiy Afrika Konstitutsiyaviy sudining Sog‘liqni saqlash vaziri va “Treatment Action Campaign” tashkiloti o‘rtasidagi ish bo‘yicha qarori mazkur masalani konstitutsiyaviy-huquqiy darajada baholashning muhim namunasidir. Sud davlatdan sog‘liqni saqlash huquqini amalga oshirishga qaratilgan kompleks va muvofiqlashtirilgan dasturni oqilona tashkil etishni talab qildi hamda mavjud choralarning konstitutsiyaviy jihatdan oqilonaligini tekshirdi (Minister of Health and Others v. Treatment Action Campaign and Others, 2002). Bu yondashuv sudning davlat organi o‘rniga eng maqbul ijtimoiy siyosatni tanlamasdan, qabul qilingan choralar Konstitutsiya talab qiladigan oqilona minimumga javob berish-bermasligini baholashi mumkinligini ko‘rsatadi.

Oltinchidan, mutanosiblik mezoni. Davlat pozitiv majburiyatni bajarish jarayonida boshqa shaxslar huquqlari yoki qonuniy manfaatlariga ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Masalan, xavfsizlikni ta’minlash, jamoat sog‘lig‘ini muhofaza qilish yoki zaif guruhlarni himoya qilish maqsadida cheklovlar joriy etiladi. Shu sababli ijobiy davlat faoliyati ham konstitutsiyaviy maqsad, obyektiv zarurat va aralashuvning mutanosibligi talablariga javob berishi kerak. R. Aleksi konstitutsiyaviy huquqlarni prinsiplar sifatida talqin qilib, ularni huquqiy va faktik imkoniyatlar doirasida maksimal darajada ro‘yobga chiqarish talabini mutanosiblik bilan bog‘laydi (Alexy, 2002).

Yettinchidan, samaradorlik mezoni. Qonun, organ, dastur yoki protseduraning formal mavjudligi uning inson huquqini real ta’minlayotganini avtomatik anglatmaydi. Agar shaxs huquqiy mexanizmdan amalda foydalana olmasa, murojaatga javob olish imkoniyati bo‘lmasa, sud qarori ijro etilmasa yoki belgilangan xizmat huquqiy natijaga olib kelmasa, majburiyatning formal institutsional ifodasi bilan uning real ijrosi o‘rtasida tafovut yuzaga keladi. Shu sababli davlat majburiyatining samaradorligi huquq egasi nuqtayi nazaridan ham baholanishi lozim.

Sakkizinchidan, shaxs uchun real huquqiy natija umumlashtiruvchi mezon sifatida namoyon bo‘ladi. Bu har qanday individual istakni qondirish yoki davlatdan mutlaq natija talab qilish degani emas. Gap Konstitutsiya tan olgan huquqning shaxs uchun yuridik jihatdan amal qiladigan holatga aylanishi haqida ketadi. Masalan, murojaat qilish huquqining natijasi ariza qabul qilingani bilan emas, uning vakolatli organ tomonidan qonuniy va asoslangan tartibda hal etilgani bilan; sud himoyasining natijasi qaror qabul qilingani bilan emas, buzilgan huquqiy holatni real tiklash imkoniyati bilan; davlat xizmatining natijasi esa formal ro‘yxatga olish emas, qonunda nazarda tutilgan huquqiy ne’matga erishish bilan o‘lchanadi.

Shu asosda davlatning inson huquqlariga oid konstitutsiyaviy majburiyatlarini baholashning umumiy funksional mantig‘ini quyidagicha ifodalash mumkin. Avvalo, muayyan konstitutsiyaviy huquqdan davlatning aniq majburiyati kelib chiqadi. Ushbu majburiyat normativ va institutsional jihatdan konkretlashtiriladi, uni amalga oshirishga vakolatli subyekt hamda tegishli tartib-taomil belgilanadi. Keyin majburiyatning lozim darajada bajarilganligi va shaxs uchun real huquqiy natija yuzaga kelganligi baholanadi. Zarur hollarda esa nazorat, himoya va huquqni tiklash mexanizmlari ishga tushiriladi.

Mazkur yondashuv konstitutsiyaviy majburiyatning mazmuni va uni amalga oshirish jarayonini izchil baholash imkonini beradi. Shuningdek, u majburiyatni amalga oshirishning qaysi bosqichida huquqiy nuqson yuzaga kelganini va uning xususiyatini aniqlashga xizmat qiladi.

Konstitutsiyaning to‘g‘ridan to‘g‘ri amal qilishi mazkur majburiyatlarning milliy huquq tizimidagi o‘rnini yanada kuchaytiradi. Biroq to‘g‘ridan to‘g‘ri amal qilish prinsipini davlat organiga qonunda nazarda tutilmagan yangi vakolat yaratish huquqi sifatida talqin qilish mumkin emas. Aksincha, u mavjud vakolat qaysi konstitutsiyaviy maqsad, huquqiy chegara va qadriyatlar doirasida amalga oshirilishi lozimligini belgilaydi. Shu ma’noda Konstitutsiyaning to‘g‘ridan to‘g‘ri amal qilishi yangi vakolat manbayi emas, mavjud ommaviy vakolatning konstitutsiyaviy sifati mezonidir (Republic of Uzbekistan, 2023; President of the Republic of Uzbekistan, 2023).

Davlat organi diskretsion vakolatga ega bo‘lgan holda ham ushbu vakolat inson huquqlaridan tashqarida amal qilmaydi. Qonun organga nima qilish mumkinligini belgilasa, Konstitutsiya bu vakolat qanday maqsad, prinsip va huquqiy chegaralar doirasida amalga oshirilishi lozimligini belgilaydi. Shu bois inson huquqlariga oid konstitutsiyaviy majburiyatlar davlat boshqaruviga tashqi ravishda qo‘shilgan cheklov emas, balki ommaviy vakolatni lozim darajada amalga oshirishning ichki huquqiy standarti sifatida qaralishi maqsadga muvofiq.

Bu yerda pozitiv majburiyatni ijtimoiy siyosat yoki proaktiv boshqaruv bilan ham aynanlashtirmaslik zarur. Pozitiv majburiyat davlat nima qilishi shartligini belgilaydigan yuridik kategoriyadir. Ijtimoiy yoki proaktiv siyosat esa mazkur majburiyatni qaysi tashkiliy usul, muddat va tashabbus asosida amalga oshirishni belgilaydigan boshqaruv shakli bo‘lishi mumkin. Shuning uchun har qanday ijtimoiy dastur konstitutsiyaviy majburiyat emas. Har qanday pozitiv konstitutsiyaviy majburiyat esa faqat yangi dastur yoki katta resurs talab qiladigan vazifa emas.

Davlat majburiyatlarining sud yoki boshqa huquqiy nazorat orqali tekshirilishi masalasida ham ehtiyotkorlik talab etiladi. Har bir konstitutsiyaviy maqsad bir xil darajada to‘g‘ridan to‘g‘ri sudda talab qilinadigan aniq majburiyatga aylanmaydi. Tekshirilish darajasi majburiyatning konstitutsiyaviy asosi, mazmunining huquqiy aniqligi, vakolatli subyektni belgilash imkoniyati, huquqqa ta’sirning xususiyati va sud nazoratining konstitutsiyaviy kompetensiyasi bilan bog‘liq. Sudning vazifasi davlat organi o‘rniga siyosiy yoki moliyaviy qarorni tanlash emas, balki tanlangan chora Konstitutsiya talab qiladigan minimal huquqiy standartdan chetga chiqqan-chiqmaganini baholashdir.

Shu nuqtayi nazardan, “konstitutsiyaviy majburiyatning minimal yuridik yadrosi” kategoriyasidan foydalanish mumkin. U qo‘shimcha qonunchilik konkretlashtirishi, resurs yoki maxsus institut talab etilgan hollarda ham Konstitutsiyadan bevosita kelib chiqadigan va butunlay inkor etilishi mumkin bo‘lmagan asosiy yuridik talablarni ifodalaydi. Mazkur yadro har bir huquqda bir xil bo‘lmaydi. Biroq inson qadr-qimmatini hurmat qilish, kamsitmaslik, huquqning mohiyatini yo‘qqa chiqarmaslik, qonuniy protsedura va samarali huquqiy himoyadan foydalanish imkoniyati kabi talablar ko‘p hollarda uning tarkibiy elementlari sifatida namoyon bo‘lishi mumkin.

Yuqoridagi tahlil davlatning inson huquqlariga oid konstitutsiyaviy majburiyatiga mualliflik ta’rifini shakllantirish imkonini beradi. Bizningcha, davlatning inson huquqlariga oid konstitutsiyaviy majburiyati – Konstitutsiyada e’tirof etilgan huquq va erkinliklarni hurmat qilish, ularning buzilishining oldini olish, real amalga oshirilishi uchun zarur normativ, institutsional va protsessual shart-sharoitlarni yaratish hamda buzilgan huquqiy holatni samarali tiklashga qaratilgan, davlat va uning vakolatli subyektlari uchun yuridik jihatdan majburiy bo‘lgan faoliyat talabidir.

Mazkur ta'rifda majburiyatning yuridik manbayi – Konstitutsiya, uning adresati – davlat va tegishli vakolatga ega ommaviy subyektlar, mazmuni – asossiz aralashuvdan tiyilishdan tortib huquqni amalga oshirishga xizmat qiluvchi faol choralar va tiklashgacha bo'lgan yuridik vazifalar, yakuniy baholash mezoni – huquq egasi uchun Konstitutsiya nazarda tutgan real huquqiy imkoniyatning ta'minlanishi ekani aks etadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Yangi O'zbekistonda inson huquqlarini ta'minlashga oid davlat majburiyatlarini faqat siyosiy maqsad yoki umumiy davlat vazifasi sifatida talqin qilish yetarli emas. Konstitutsiyaning 20- va 54-moddalari inson huquqlarini davlat organlari faoliyatining mazmunini belgilaydigan bevosita huquqiy mezonga aylantirdi. "*Respect-protect-fulfil*" modeli ushbu munosabatni umumiy darajada tushuntirsa-da, milliy konstitutsiyaviy huquqda davlat majburiyatlarini tiyilish, muhofaza-profilaktik, normativ-institutsional, protsessual va himoya-tiklovchi turlarga ajratish ularning yuridik mazmunini aniqroq ochib beradi.

Bunday konstitutsiyaviy majburiyatning bajarilganligi faqat muayyan chora ko'rilganligi bilan baholanmasligi lozim. Bunda ko'rilgan choraning qonuniyligi, aniq vakolatli subyektga bog'langanligi, o'z vaqtidaligi, belgilangan maqsadga erishish uchun yaroqliligi, yetarliligi, oqilonaligi, mutanosibligi va samaradorligi hisobga olinishi zarur. Pirovardida esa davlat majburiyatining bajarilishi shaxs uchun real huquqiy natija yuzaga kelganligi nuqtayi nazaridan baholanishi kerak.

Shu ma'noda mazkur jarayon muayyan konstitutsiyaviy huquqdan davlat majburiyatining kelib chiqishi, uning normativ va institutsional jihatdan konkretlashtirilishi, majburiyatning lozim darajada bajarilishi hamda shaxs uchun real huquqiy natijaning ta'minlanishi bilan izohlanadi. Zarur hollarda ushbu jarayon nazorat, huquqiy himoya va buzilgan huquqni tiklash mexanizmlarini qo'llash bilan yakunlanadi.

REFERENCES

Airey v. Ireland, App. No. 6289/73 (ECHR Oct. 9, 1979).

Alexy, R. (2002). *A theory of constitutional rights* (J. Rivers, Trans.). Oxford University Press.

Committee on Economic, Social and Cultural Rights. (1990). *General comment No. 3: The nature of States parties' obligations (art. 2, para. 1, of the Covenant) (E/1991/23).* United Nations. https://www.refworld.org/legal/general/cescr/1990/129827

Fredman, S. (2008). *Human rights transformed: Positive rights and positive duties*. Oxford University Press.

Husanov, O. T. (2024). Konstitutsiya va inson huquqlari [Constitution and human rights]. *Society and Governance*, (4), 19–24.

Khazov, E. N. (2010). *Konstitutsionnye garantii prav i svobod cheloveka i grazhdanina v Rossii: teoreticheskie osnovy i problemy realizatsii* [Constitutional guarantees of human and civil rights and freedoms in Russia: Theoretical foundations and implementation problems]. YUNITI.

Lavrysen, L. (2016). *Human rights in a positive state: Rethinking the relationship between positive and negative obligations under the European Convention on Human Rights*. Intersentia.

Martzoukou, V. (2015). *Claims to resources and positive obligations under the European Convention on Human Rights* (Doctoral dissertation). University College London Discovery.

Minister of Health and Others v. Treatment Action Campaign and Others (No. 2), CCT 8/02, [2002] ZACC 15 (S. Afr.).

Mordovets, A. S. (1997). *Sotsialno-yuridicheskiy mekhanizm obespecheniya prav cheloveka i grazhdanina: teoretiko-pravovoe issledovanie* [Social and legal mechanism for ensuring human and civil rights: A theoretical and legal study] (Doctoral dissertation). Saratov State Law Academy.

Mowbray, A. R. (2004). *The development of positive obligations under the European Convention on Human Rights by the European Court of Human Rights*. Hart Publishing.

Öneryıldız v. Turkey [GC], App. No. 48939/99 (ECHR Nov. 30, 2004).

Osman v. the United Kingdom, App. No. 23452/94 (ECHR Oct. 28, 1998).

President of the Republic of Uzbekistan. (2023, May 8). *On priority measures for the implementation of the Constitution of the Republic of Uzbekistan in the new edition* (Decree No. DP-67). Lex.uz. https://lex.uz/docs/6461609

Republic of Uzbekistan. (2023). *O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi* [Constitution of the Republic of Uzbekistan]. O'zbekiston.

Saidov, A. Kh. (2006). *Inson huquqlari bo'yicha xalqaro huquq* [International human rights law]. Konsauditinform-Nashr.

Shue, H. (1996). *Basic rights: Subsistence, affluence, and U.S. foreign policy* (2nd ed.). Princeton University Press.

Tillaboyeva, M. B. (2024). *O'zbekiston Respublikasida davlat organlari va mansabdor shaxslarning jamiyat va fuqarolar oldida mas'ulligining konstitutsiyaviy-huquqiy asoslari* [Constitutional and legal basis of responsibility of state bodies and officials to society and citizens in the Republic of Uzbekistan] (Doctoral dissertation). Karakalpak State University.

United Nations Human Rights Committee. (2004). *General comment No. 31 (80): The nature of the general legal obligation imposed on States parties to the Covenant (CCPR/C/21/Rev.1/Add.13).* https://digitallibrary.un.org/record/533996?v=pdf

United Nations. (1966a, December 16). *International Covenant on Civil and Political Rights*. Lex.uz. https://lex.uz/docs/-2640479

United Nations. (1966b, December 16). *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights.* Lex.uz. https://lex.uz/acts/2686000

Xenos, D. (2012). *The positive obligations of the state under the European Convention of Human Rights*. Routledge.

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2026-YIL 5-SON

VOLUME 6 / ISSUE 5 / 2026

DOI: https://dx.doi.org/10.51788/tsul.jurisprudence.65

DOI: https://dx.doi.org/10.51788/tsul.jurisprudence